

Efemerideak

2019ko abenduan agertu ziren gero COVID-19 deitu zitzaion gaitzaren lehen kasuak Txinan. 2020ko urtarrilaren 5ean, gaitz hura eragiten zuen birus berriari buruzko lehen adierazpena argitaratu zuen Osasunaren Mundu Erakundeak (OME). 2020ko urtarrilaren 12an, berriz, birusaren sekuentzia genetikoa argitaratu zuen, eta 30ean nazioarteko garrantzia duen osasun publikoko larrialditzat jo zuen.

Ordurako, Txinatik kanpo ere baziren kasu batzuk, eta kezka zabaltzen eta areagotzen hasi zen. Nahasmendua handia zen, eta, 2020ko otsailaren 3an, *Elhuyar* aldizkariak birusari buruzko lehen azalpenak eman zituen, "[Koronabirusak eragindako larrialdiaren hitz gakoak](#)" izeneko artikuluan. Birusak, artean, 2019 Novel Coronavirus izena zuen, laburtuta, 2019-nCoV. Artikuluko hitz gakoak, berriz, hauek ziren: koronabirusa, zoonosia, pandemia, nazioarteko larrialdia, heriotza-tasa eta hilgarritasuna, R0 zenbakia, antibirala. Nahi gabe ere, denok ondo baino hobeto ikasi genuen zer zen haietako bakoitza.

Handik hilabetera, martxoaren 11n, OMEk izurritea pandemia bat zela adierazi zuen. Ordurako, birusak eta gaitzak behin betiko izenak zituzten: SARS-CoV-2 eta COVID-19. Handik laupabost egunetara ezarri zuten Espainiako eta Frantziako gobernuek guztiok ukitzen gaituen efemeride bat: konfinamendua.

Bost urte igaro dira ordutik. Tamalez, ederki ikasi genuen hitz hori ere, eta eztabaida eta ondoez handia sortu zen gizartean, neurriaren ondorioei buruz. Beste neurri eta hitz batzuek ere eragin zuten eztabaida: musukoa, distantzia, baldintzatzaile sozialak, mugak. Eta ikasi genituen hitz gehiago ere: PCR, aldaera, RNA-txertoa, COVID iraunkorra...

Hitz horietako batzuk jada atzean geratu direla dirudi, eta beste batzuek gaurkotasan betekoak izaten jarraitzen dute. Badira oraindik erantzun gabeko galdera eta askatu gabeko korapiloak. Eta bada hitz bat lehen bezain baliagarria egoera ulertzeko. [Sindemia](#) da hitz hori. Sindemia batean, bat egiten dute krisi batek baino gehiagok aldi berean, eta haien artean sortzen den elkarreraginagatik, ondorioak are larriagoak bihurtzen dira. Ordukoan, sortu berri zen birusak bat egin zuen lehendik zeuden krisi sozialarekin eta ingurumen-krisiarekin. Birusari aurre egiteko, txertoak sortu zituzten; beste bi krisientzat, ordea, ez dago laborategiko irtenbiderik. Balio dezatela efemerideek ikasitakoa gogora ekartzeko eta aintzat hartzeko. ●